

ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น
THE LEADERSHIP BASED ON GOOD GOVERNANCE PRINCIPLES OF
PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL ADMINISTRATORS, GENERAL EDUCATION,
IN KHON KAEN PROVINCE*

พระนัฐกิจ ปุญญธารีย์ (สายสมบัติ)

จุฬาพรภรณ์ ธนะแพทย์, พระฮอนด้า วาทสพโท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Natthakit Punyatharee (Saisomdat)

Chulpnpoorn Thanaphaet, PhraHonda Vatasatto

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

E-mail: nittaya.phu@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้บริหารและครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น จำนวน 170 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หลักความโปร่งใส รองลงมาได้แก่ หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ หลักนิติธรรม
2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้ 1) ผู้บริหารแสดงให้เห็นถึงการมีวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงาน 2) ผู้บริหารควรแสดงให้เห็นว่าความไว้วางใจซึ่งกันและกันสามารถช่วยแก้ปัญหาและปรับนำเทคโนโลยีมาใช้ในปฏิบัติหน้าที่ 1) ผู้บริหารแสดงความโปร่งใสเปิดเผยข้อมูลต่อเพื่อนร่วมงาน 4) ผู้บริหารควรเปิดให้ผู้ร่วมงานเสนอแนวคิดเพื่อสร้างผลงานในหน่วยงาน และส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมี

* ได้รับบทความ: 29 พฤศจิกายน 2564; แก้ไขบทความ: 6 ธันวาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 31 ธันวาคม 2564

ความมั่นใจ 5) ผู้บริหารควรปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างตรงไปตรงมา และ 6) ผู้บริหารควรตระหนักถึงทรัพยากรที่จะใช้ในการทำงานแต่ละครั้ง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; หลักธรรมาภิบาล; ผู้บริหารโรงเรียน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study and propose the leadership guideline based on good governance principles of Phrapariyattidhamma school administrators, General Education, in Khon Kaen Province. This study was carried out by means of the mixed method research of both quantitative and qualitative research methods. The samples used in this research included 170 administrators and teachers in Phrapariyattidhamma schools in Khon Kaen Province. The tool used in collecting the data was the rating scale questionnaire. The statistics used in the data analysis were: Percentage, Mean, Standard Deviation and Content Analysis.

The research results were shown as follows:

1) The leadership based on good governance principles of Phrapariyattidhamma school administrators, General Education, in Khon Kaen Province was statistically rated a high level of practice in the overall perspective. The most practical aspect was seen in the aspect of 'Accountability', followed by 'Morality, Responsibility and Cost-Effectiveness' and the least practical was that of 'Rule of Law'.

2) The guideline for leadership development based on good governance principles of Phrapariyattidhamma school administrators is as follows: 1) the administrators demonstrate vision and operational leadership initiatives; 2) administrators should show that mutual trust and are able to solve problems and adapt technology in their duties; 3) administrators show transparency to their colleagues; 4) administrators should allow and convince co-workers to propose ideas for creating work in the organization; 5) administrators should perform their assigned duties honestly and 6) administrators should be aware of the resources to be used in each work.

Keywords: Leadership; Good Governance; School Administrator

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวิทยาการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้แต่ละประเทศไม่สามารถอยู่ได้โดยลำพัง แต่ต้องร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งนี้การดำรงชีวิตของคนในแต่ละประเทศมีการติดต่อสื่อสาร มีความร่วมมือในการปฏิบัติการกิจและแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกันมากขึ้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สถานการณ์ของการแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้า อุตสาหกรรมระหว่างประเทศ และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลายประเทศต้องมาปฏิรูปการศึกษา ให้ความสำคัญกับคุณภาพของการจัดการศึกษาที่เป็นตัวบ่งชี้สำคัญประการหนึ่งสำหรับความพร้อมในการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ ในปัจจุบันปรากฏสภาพปัญหาที่คนทั่วโลกต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ร่วมกัน ในเรื่องความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม อุบัติภัยต่างๆ ที่เกิดบ่อยๆ และรุนแรงมากยิ่งขึ้น ส่งผลกระทบอย่างมากต่อมวลมนุษยชาติ สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มว่าคนยุคใหม่จะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่แต่ละประเทศต้องเตรียมคนรุ่นใหม่ที่มีทักษะและความสามารถในการปรับตัว มีคุณลักษณะสำคัญในการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ได้ (สำนักบริหารงานกรมมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2555)

นับตั้งแต่การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 เน้นที่การพัฒนา “คน” เพื่อให้คนไทยเป็นคนดี มีความรู้ปรับตัวได้ทันโลก และการพัฒนา “ระบบรอบตัวคนเก่ง” อันได้แก่ กฎระเบียบ วิธีบริหารจัดการ ให้เอื้อต่อการพัฒนาคน รวมทั้งรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 ต่างยึดหลัก “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) ในการนี้สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้นมาเป็นหลักการในการนำแผนฯ นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งย่อมหมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการ ตลอดจนระบบการควบคุมคุณภาพการบริหารจัดการ เป็นต้น เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การจัดการศึกษา อันเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา “คน” และต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และฉบับที่ 11 ได้มีรายละเอียดของแผนให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องกับการสร้างระบบบริหารที่ดี โดยขยายกรอบการดำเนินงานให้ครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดี การส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของกลไกการตรวจสอบ ทั้งที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และกลไกการตรวจสอบในภาคประชาชน รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกของประชาชนในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ความพอดี เพื่อเป็นรากฐานของการสร้างระบบบริหารที่ดีในสังคมไทย ธรรมมาภิบาลเป็นแนวคิดสำคัญที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเนื่องจากเป็นหลักการที่ครอบคลุมกว้างขวางมีมิติทางการเมืองทางสังคมและทางเศรษฐกิจ (สมเกียรติ พ่วงรอด, 2557)

ผู้บริหารทุกระดับมีบทบาทที่เกี่ยวข้องโดยตรงสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปโครงสร้างและระบบบริหารได้มีความพยายามนำรูปแบบการบริหารจัดการที่ยึดแนวทางธรรมาภิบาลมาใช้ในทุกระดับองค์กร ไม่ว่าจะเป็นระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่และระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความจำเป็นต้องนำ “ธรรมาภิบาล” มาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวหลายประการ (คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2556) คือ ประการที่ 1 รัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหาร

กิจการ บ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2556 เพื่อใช้กับหน่วยราชการทั่วไปภาคีรัฐบาลหน่วยงานในกำกับรัฐประการที่ 2 การนำการบริหารจัดการ การฐานโรงเรียนมาใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้นำรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนมาเผยแพร่และฝึกอบรมให้แก่การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทั่วไปสอดคล้องกับหลักการของ “ธรรมมาภิบาล” เกือบทั้งหมดจึงเป็นการสอดคล้องกับ พ.ร.บ.ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2556 ประการที่ 6 ตามที่มี พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวง กระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการงบประมาณการบริหารงานบุคคล การบริหารงานทั่วไป และใน พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2556 มาตราที่ 5 บัญญัติไว้ว่า “สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตราที่ 35 (2) เฉพาะที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมจำเป็นต้องใช้หลักธรรมมาภิบาลในการบริหารจัดการการศึกษาจึงเป็นเกณฑ์ในการสร้างตัวชี้วัดหลักธรรมมาภิบาลในโรงเรียน โดยพยายามสร้างองค์ประกอบของหลักธรรมมาภิบาลในสถานศึกษาขึ้นมาใหม่ (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2557)

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด สภาพการณ์ ความสำคัญหลักธรรมมาภิบาลมีอยู่ 6 หลัก เพราะงบประมาณแต่ละปีมีไม่มากจึงต้องนำหลักธรรมมาภิบาลมาปรับใช้ให้ได้มากที่สุดและในยุคเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น จึงทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้นำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการสอน ในการบริหารงานโรงเรียนมากขึ้นไป ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา ภาวะผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ว่าการบริหารงานตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษานั้นอยู่ในระดับใดตามความคิดเห็นของครูเพื่อจะได้ข้อมูลยกระดับคุณภาพการศึกษาในการณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเสนอแนวทางภาวะผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

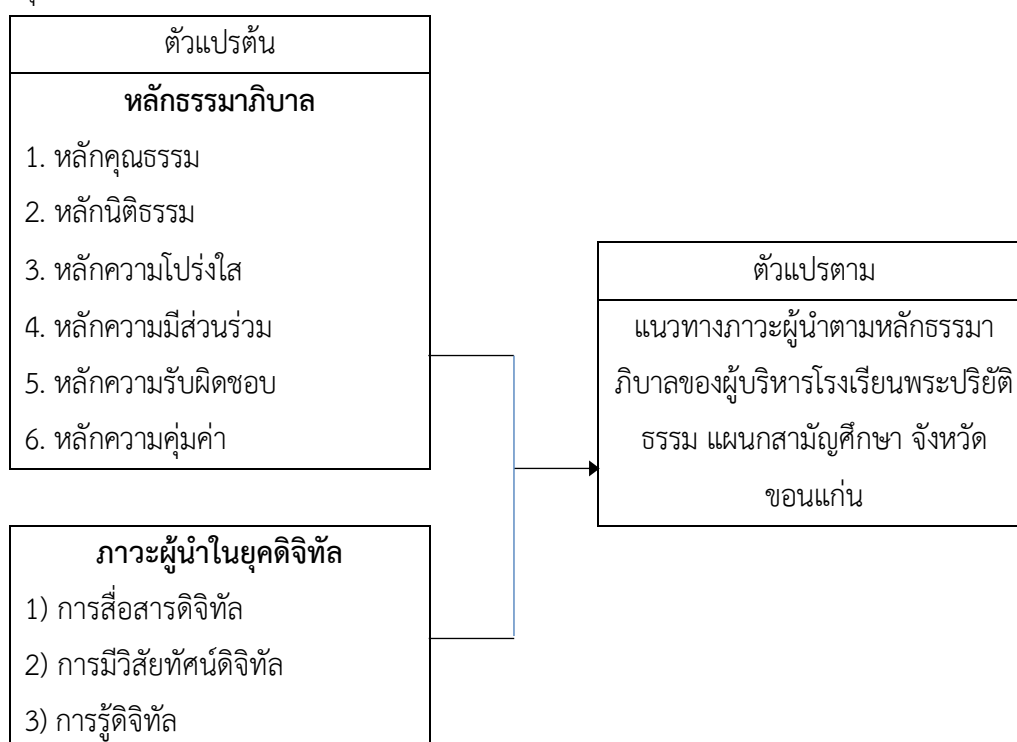
การวิจัยครั้งนี้ใช้ระบบการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาตามภาวะผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดฝ่ายที่ใช้ในการวิจัยคือภาวะผู้นำการกำหนดขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเป้าหมายจำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น จำนวน 170 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie and Morgan และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random

Sampling) ตามตำแหน่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 23 คน และครูผู้สอนจำนวน 147 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยให้นำแบบสอบถามฉบับที่ต้องสมบูรณ์นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ 5) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง พร้อมทั้งประเมินคุณภาพของแบบสอบถามเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่า Index Of Congruence (IOC) มีความเที่ยงตรง เท่ากับ 1.0 จากนั้นได้นำเครื่องมือในการวิจัยไปทดสอบใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ที่ไม่ใช่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น และจากการนำเครื่องมือไปทดลองใช้ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลพบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 มีหลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี 6 ประการ และแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของ ต่องลักษณ์ บุญธรรม (2559) จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นกรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หลักความโปร่งใส รองลงมาคือหลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ หลักนิติธรรม

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้ 1) ผู้บริหารแสดงให้เห็นถึงการมีวิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงาน 2) ผู้บริหารควรแสดงให้เห็นว่าความไว้วางใจซึ่งกันและกันสามารถช่วยปรับแก้ปัญหและปรับนำเทคโนโลยีมาใช้ในปฏิบัติหน้าที่ 1) ผู้บริหารแสดงความโปร่งใสเปิดเผยข้อมูลต่อเพื่อนร่วมงาน 4) ผู้บริหารควรเปิดให้ผู้ร่วมงานเสนอแนวคิดเพื่อสร้างผลงานในหน่วยงาน และส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมีความมั่นใจ 5) ผู้บริหารควรปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างตรงไปตรงมา และ 6) ผู้บริหารควรตระหนักถึงทรัพยากรที่จะใช้ในการทำงานแต่ละครั้ง

อภิปรายผล

1. ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าโดยทั่วไปผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูงอยู่แล้ว จึงเข้ามาดำรงตำแหน่งดังกล่าวในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมมีความเข้าใจ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นอย่างดี ทำให้การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นไปด้วยความถูกต้องตามต้นสังกัดกำหนด ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า ได้มีภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาล รวมถึงการเป็นผู้บริหารจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธิ ยุติธรรม ปราศจากอคติ มีความซื่อตรงต่อการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อจะเป็นที่ไว้วางใจ เคารพและนับถือของบุคลากร ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปโดยความราบรื่นด้วยดี ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาล และผู้บริหารก็คือผู้นำในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปผู้นำต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีความเสียสละ แบ่งปัน โอบอ้อมอารี มีวิสัยทัศน์ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม และปฏิบัติตนให้สมควรแก่ฐานะของตน ประเด็นนี้กล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย นพรัตน์ (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในเขตการศึกษา 12 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1.ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 12 ตามการรับรู้ของ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ อยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของหัวหน้า กลุ่มประสบการณ์ที่มีประสบการณ์ทั้งมากและน้อย อยู่ในระดับปานกลาง 2. หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ที่อยู่ในโรงเรียนต่างขนาดรับรู้ภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1. หลักนิติธรรม ผลวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ ความสามารถของคนในองค์กรเพื่อให้การดำเนินงานต่างๆเกิดความร่วมมือร่วมใจกัน อันนำไปสู่ความสำเร็จในกิจการนั้นๆ ผู้บริหารส่วนใหญ่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีความรู้ด้านกฎหมายถึงบริหารโรงเรียนให้เป็นในกฎหมายโดยรวมจึงอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้การปฏิบัติถูกต้องตามหน้าที่ และมีคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถ นำมาบูรณาการให้สอดคล้องกับหลักธรรมมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย นพรัตน์ (2560) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในเขตการศึกษา 12 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 12 ตามการรับรู้ของ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ อยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน ภาวะผู้นำของ ผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก ส่วนภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของหัวหน้า กลุ่มประสบการณ์ที่มีประสบการณ์ทั้งมากและน้อย อยู่ในระดับปานกลาง 1. หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ที่อยู่ในโรงเรียนต่างขนาดรับรู้ภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. หลักคุณธรรม ผลวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ และมีการยึดมั่น ถือมั่นในคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รวมถึงมีความซื่อสัตย์จริงใจ และยึดมั่นในความสุจริตคุณธรรมเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตทั้งความ ประพฤติและจิตใจซึ่งแต่ละสังคมกำหนดและยอมรับปฏิบัติกัน เช่น ซื่อสัตย์อดทน เมตตากรุณา เสียสละ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มณฑิรา มีรส (2558) ที่ศึกษา รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดกรณีศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1. เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อการนำ แนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. เพื่อศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสัมภาษณ์กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า 1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำหลักธรรมาภิบาลไปประยุกต์ใช้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ ผู้นำการ

สนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ การมีส่วนร่วมภาคส่วนต่างๆ และบุคลากร 2. รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดปราจีนบุรี

3. หลักความโปร่งใส ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ ความถูกต้อง ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการที่ควรจะเป็น รวมถึงการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องได้ รวมทั้งการให้และรับข้อมูลที่เป็นจริง ตรงไปตรงมา ทันเวลาในระดับกิจการ “ความรับผิดชอบที่ อธิบายได้” ซึ่งเป็นภาระบทบาทของผู้บริหารในแง่ข้อผูกพันหรือความเต็มใจที่จะยอมรับความรับผิดชอบ ผู้บริหารมีความโปร่งใสในการบริหารงานตรวจสอบได้ ผู้บริหารมีความต่อเนื่อง ต่อมาต่อหน้าทีการทำงานมีการจัดนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เคนหวัง บุญเทศ (2559) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารกับความพึงพอใจในการทำงานของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีใช้ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนและแบบเปลี่ยนสภาพในระดับมาก โดยใช้ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพมากกว่าแบบแลกเปลี่ยน ส่วนผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีจำแนกตามเพศอายุ ตำแหน่งและระยะเวลาดำรงตำแหน่งใช้แบบภาวะผู้นำแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผู้บริหารโรงเรียนที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่กับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ใช้ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี มีความพึงพอใจในการทำงานระดับมาก และการใช้แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารกับความพึงพอใจในการทำงานของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานีมีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. หลักการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ การให้ออกาสบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง ต่างๆ ที่สำคัญ รวมทั้งการเปิดรับฟังความคิดเห็น เพื่อรับคำแนะนำ มาร่วมวางแผน และปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ในระดับสังคมผู้บริหารสามารถส่งเสริมให้มีการใช้เหตุผลและหลักฐาน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ มากกว่าความรู้สึกส่วนตัว ทำให้ผลวิจัยอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศรีไพร ชื่นชม (2539) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีรูปแบบภาวะ ผู้นำที่แตกต่างกันจะมีความคิดเห็นในการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนไม่ว่าจะมีรูปแบบภาวะผู้นำ อย่างไรก็สามารถทำให้โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่ง ในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้มีผลในการพัฒนาชุมชนได้ทั้งสิ้นการที่จะทำให้โรงเรียนสามารถเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนให้บังเกิดผลดีนั้น จะต้องใช้กระบวนการของงานสังคมสงเคราะห์ คือ การศึกษาปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหา โดยสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา ทรัพยากร ความต้องการและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาชุมชนในเขตบริการของโรงเรียน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการและแบ่ง

งานให้รับผิดชอบ การตรวจสอบทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน รวบรวมข้อมูลจัดระบบ วิเคราะห์ข้อมูลและปัญหาต่างๆ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการดำเนินการโดยใช้กิจกรรมที่สามารถสนองวัตถุประสงค์ในการเป็นส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาชุมชน ดำเนินการ ตามแผนและโครงการที่วางไว้ โดยนาทรัพยากรต่างๆผสมผสานกับวิธีการใหม่ๆ มาใช้ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิธีการ ซึ่งกันและกัน และให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานและมีการประเมินผล โดยปฏิบัติอย่างมีระบบหลักการ และมีวิธีการที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทุกขั้นตอนดำเนินงาน

5. หลักความรับผิดชอบ ผลวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้นำเทคโนโลยีมาใช้งานที่รับมอบหมายมีการปรับให้เข้ากับยุคดิจิทัล ส่งให้มีการรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดในด้านความรับผิดชอบต่อมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหารุ่งโรจน์ ธมฺมภูเมธี (2561) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และเป็นกลไกให้การบริหารงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และความหมายของภาวะผู้นำ ยังมีมากมายแล้วแต่จะมีผู้นิยาม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาการที่จะเป็นผู้นำที่ดีที่มีความสามารถ ก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้แก่ตัวเองโดยเริ่มพัฒนาที่จิตใจของตน และยึดหลักธรรมในการบริหารงาน ส่วนหลักธรรมสำหรับผู้นำในพระไตรปิฎก ได้แก่ หลักราชสังคหวัตถุหลักจักรวรรดิวัตร หลักอภิธานียธรรม หลักทศพิธราชธรรม หลักอคติธรรม หลักพรหมวิหารธรรมหลักสารณียธรรมหลักอธิปไตย และหลักสปปุริสธรรม หลักฆราวาสธรรม นอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ในผลการศึกษาพบว่าผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องจากการขาดภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรมดังกล่าวเป็นประการสำคัญ

6. หลักความคุ้มค่า ผลวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนได้เล็งเห็นความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องบริหารงานที่บูรณาการความรู้ การบริหารจัดการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระดับบุคคล ความคุ้มค่าเทียบเคียงได้กับความประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าในระดับกิจการ ความตั้งใจของพนักงานที่จะใช้ความพยายามอย่างมาก เพื่อ ประโยชน์ขององค์กร เป็นความสามารถที่จะ อยู่กับองค์กรตลอดไปและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของ องค์กร ตลอดจนการยอมรับเป้าหมายและ ค่านิยมขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวรรณ อิศรานวัฒน์ชัย (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม ซึ่งผลการวิจัยพบว่าบทบาทผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตก ประกอบด้วยบทบาทพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ (1) การกำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ (2) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) (3) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (4) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) สำหรับภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก

“ธรรม” เช่น พรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตยพละ 4 และสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้ และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไป รูปแบบการบริหารผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำจากแนวคิดของตะวันตกและจากหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยหลักการสำคัญคือ หลักการครองตน ครองคน และครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดน การพัฒนาคน และการพัฒนาระบบงาน ให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง 2 ด้านคือ คุณภาพด้านความสามารถเพื่อทำให้อำนาจเกิดการพัฒนาดน พัฒนาคณะ และพัฒนาองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ปรับปรุงคุณภาพความเป็นผู้นำ คุณภาพบุคลากรในองค์กร และคุณภาพขององค์กรให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์อยู่เสมอ

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทมากขึ้นในการนำมาใช้ในการเข้ายุคดิจิทัลและผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูบุคลากรให้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารและครูบุคลากร มีพัฒนาการภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานนั้นถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจขององค์กรต่าง ๆ ถึงแม้การบริหารงานจะถูกกำหนดโดยตัวบทกฎหมายก็ตาม แต่ในแง่ของคุณธรรมจริยธรรมแล้ว การบริหารนั้นจะต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใสยุติธรรมความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยผู้วิจัยพบว่า 1) การสื่อสารดิจิทัลผู้บริหารมีการส่งเสริมให้เพิ่มการสื่อสารในรูปแบบออนไลน์การเรียนออนไลน์ 2) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลผู้บริหารมีการวางแผนในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารงานส่งเสริมปรับแผนให้เข้ายุคดิจิทัลให้นำเทคโนโลยีมาใช้มากขึ้นไปอีกในการบริหารงาน และ 3) การรู้ดิจิทัล ผู้บริหารส่งเสริมทักษะในด้านการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีมาใช้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการสื่อสาร การปฏิบัติงานและทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนาระบบการทำงานหรือระบบงานในองค์กรให้มีความสมัยและประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หลักคุณธรรม ผู้บริหารควรประพฤติตนตามระเบียบปฏิบัติเป็นที่น่าชื่นชม น่าเคารพ นับถือ และศรัทธาแก่ผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป เพิ่มความสามัคคีที่กับผู้ร่วมงาน
2. หลักนิติธรรม ผู้บริหารควรเพิ่มความเชื่อมั่นในเพื่อนร่วมงานและปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงาน ลดความขัดแย้งในหน่วยงานเพิ่มการมีส่วนร่วมในงาน

3. หลักความโปร่งใส ผู้บริหารมีการแสดงความโปร่งใสในองค์กรมากหรือมีการจัดหาเทคโนโลยีมาใช้ในหน่วยงาน ผู้บริหารแสดงการจัดซื้อจัดหา อุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยีให้เข้ายุคดิจิทัลแสดงความโปร่งใสในหน่วยงาน

4. หลักความมีส่วนร่วม ผู้บริหารมีการเปิดให้ผู้ร่วมงานเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสร้างผลงานในหน่วยงาน มีความมั่นใจและส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานเพิ่มการมีส่วนร่วมในการทำงานช่วยกันแก้ไขปัญหาในแต่ละด้านในหน่วยงาน

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารมีการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยตรงไปตรงมาผู้บริหารมอบหมายงานให้บุคลากรมีความรับผิดชอบมากส่งเสริมให้การรับผิดชอบ

6. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหารต้องส่งเสริมเครื่องมือในการทำงานต้องตระหนักการมีทรัพยากรการทำงานแต่ละครั้งในการใช้งานให้คุ้มค่ามากที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น

2. ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาทัศนคติของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2556). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2561)*. กรุงเทพฯ: วิชั่น พริน แอนด์ มีเดีย.

เคนหวัง บุญเทศ. (2559). *แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารกับความพึงพอใจในการทำงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.*

ต้องลักษณ์ บุญธรรม. (2559). *การเป็นผู้นำยุคเศรษฐกิจดิจิทัลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์กรทางการศึกษา, วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ. 7(1): 7-20.*

นันทวรรณ อีสรานุวัฒน์ชัย. (2560). *ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศึกษาจากหลักพุทธธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระมหารุ่งโรจน์ ธมมภูเมธี. (2561). *การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

- มณฑิรา มีรส. (2558). รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด
กรณีศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วันชัย นพรัตน์. (2560). ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในเขตการศึกษา 12. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ และ ดำรงค์วัฒนา. ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการนำธรรมาภิบาลมาใช้ในโรงเรียน:
การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา. วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มศว.
8(2): 200-211.
- ศรีไพร ชื่นชม. (2539). ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับรูปแบบภาวะผู้นำกับการใช้โรงเรียนเพื่อ
พัฒนาชุมชน กรณีศึกษา: ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเกียรติ พ่วงรอด. (2557). การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบ (การ
ปฏิรูประบบการวัดและประเมินผลการเรียน). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียน
มาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.